

Párhuzamos életvilágok

BALRA ÁT, JOBBRA ÁT

Művészet és politikai radikalizmus a Kádár-korban

Az Orfeo és az Inconnu Csoport

Centrális Galéria, Budapest
2019. október 3 – november 24.

A *Balra át, jobbra át* című kiállítás két olyan csoport történetét mutatta be, amelyeket különösen gyakran emlegetünk a *politikus művészet* kapcsán, de részletes bemutatásuk eddig mégsem történt meg, mint ahogy monográfia sem született róluk.² A kiállítás kurátorai, NAGY KRISTÓF és SZARVAS MÁRTON korábban szakdolgozataikban³ foglalkoztak külön-külön a témával; együttműködésük nyomán a kiállítás nem egyszerűen a két csoport bemutatására, hanem négy releváns szempont – a közművelődés államilag támogatott csatornáit és az amatőrmozgalmak; a csoportok működésének ideológiai-politikai kontextusa; élet és művészet határvonalának felszámolása és a társadalmi nemi szerepek – mentén történő összehasonlításokra vállalkozott.

Első pillantásra merész ötletnek tűnik a két csoport egymás mellé helyezése, mivel leginkább a különbségek szembeötlők, ami nem csupán a hetvenes és nyolcvanas évek eltérő gazdasági-társadalmi-politikai klímájából adódik; merőben különbözik egymástól a két csoport indulásának és működésének szociológiai háttere illetve az általuk befutott pálya íve is.

Az ORFEO tagjai között számos „kádergyerek” volt, a csoport mindennapjait a kommunista messianizmus és küldetésudat határozta meg. Tevékenységük a szocialista rendszer megjavítását célozta, a zenei és színházi csoport kiválásában, majd a bábcsoport hivatalos színházi struktúrába való

1 <http://www.osaarchivum.org/node/1386> (Utolsó belépés a tanulmányban hivatkozott webhelyekre: 2020. augusztus 7.)

2 Az ORFEO 1969-ben MALGOT ISTVÁN kezdeményezésére alapították a Képzőművészeti Főiskola hallgatói, KOMJÁTHY ANNA, KISS MIHÁLY, FÁBRY PÉTER és LÓRÁNTH ZSUZSA. A politikai művészettel foglalkozó csoporthoz többen csatlakoztak, öt párhuzamos szekcióban folyt a munka, miközben Pilisborosjenőn két kommunális házat is felépítettek. Előbb 1972-ben a zenei csoport vált ki (összefüggésben a társulat ellen indult lejárati kampánnyal), majd a kommuná létmódban kiéleződő világnézeti és attitűd különbségek miatt a színházi csoport is. Utóbbi 1974-től STRÚDIÓ K. néven működött tovább, kisebb szünetekkel mind a mai napig. Az Orfeo csoport 1978-ban szűnt meg, a tagok a 25. Színházhoz szerződtek. Az INCONNUT BOKROS PÉTER, CSÉCSEI MIHÁLY és MOLNÁR TAMÁS alapították 1978-ban Szolnokon. Miután Szolnok megyében performanszaik, happeningjeik és a mail artban való részvételük miatt mindinkább ellehetetlenültek, Molnár és Bokros a nyolcvanas évek elején Budapestre költöztek, itt csatlakozott tevékenységükhöz SERFŐZŐ MAGDOLNA, PÁLINKÁS SZÜCS RÓBERT, KOVÁCS MIKLÓS és PHILIPP TIBOR. Mivel úgy vélték, hogy politikai művészeti tevékenységük csak diktatúrában létezhet (mivel utóbbi ellen irányul), a csoport a rendszer-váltás után megszűnt.

3 MÁRTON SZARVAS: *Orfeo's Maoist Utopia*, CEU Department of Sociology and Social Anthropology, 2016, ld. http://www.etd.ceu.edu/2016/szarvas_marton.pdf; KRISTÓF NAGY: *Aesthetics and Politics of Resentment – the Inconnu Group's Shift Toward National Populism*, CEU Department of Sociology and Social Anthropology, 2016, ld. http://www.etd.ceu.edu/2016/nagy_kristof.pdf

beolvasásában komoly szerepet játszott a hetvenes évek represszív kultúrpolitikája. Az Orfeonak öt, lényegében klasszikus műfajú munkacsoportja volt: zene, bábszínház, színház, (szocio)fotó, grafika-képzőművészet.⁴

Az INCONNUT a munkásosztály közegéből indult (a művészcsaládból származó BOKROS PÉTER kivételével, aki a kortás művészetéről szóló tudást közvetítette a csoport tagjai számára), a rendszer belülről történő megreformálása helyett a direkt provokáció és a rendszer megdöntése foglalkoztatta a tagokat, ezért tevékenységüket a rendszer-váltás után berekesztették.⁵ Az Inconnu jellemző médiumai a matricázás, a mail art, a performansz, a köztéri akció és a videofilm kényszerhelyettesítéstől sem mentes műfajai voltak.

A két csoport legfontosabb érintkezési felülete a művészet direkt politikai médiumként való használata; történeteik egymás fénytörésében még izgalmasabban rajzolják ki a késő Kádár rendszer kulturális logikáját, a kiutak keresését és a kiutak sikerét, illetve kudarcát.

A közművelődés terei kapcsán a kiállítás azt vizsgálta, hogy a két csoport milyen lehetőségeket kapott a hatalom által megteremtett és felügyelt terekben, mikor és mennyiben volt ez lehetőség vagy éppen kényszer számukra. Az Orfeo esetében a művelődési házak hálózata az átlagemberek, az istenadta nép megszólítása miatt is fontos volt, emellett a konszolidáció után itt (ti. az egyetemi klubokban és művelődési házakban) bontakozott ki az amatőr színházi mozgalom, ez volt a domináns színházi nyelv alternatíváit kutató csoportok működésének természetes közege. Történetük azt is mutatja, hogy a *szürke zónában* milyen sok múlt az egyéni bátorságon: az Orfeót az 1972-es „Orfeo ügy”⁶ után kitiltották az ország összes művelődési házból, de a Duna Cipőgyár művelődési házában

4 Az OSA-ban látható kiállítás egyik erénye, hogy ezt a sokféleséget egy kiállításon belül mutatta fel.

5 A teljes történethez hozzátartozik az is, hogy Bokros Péter és Molnár Tamás 2002-ben New INCONNUT néven alapít csoportot (folytatja tovább?), jobboldalról kritizálva az akkori rendszert.

6 1972-ben (összhangban az új gazdasági mechanizmus leállítását követő szigorításokkal) az Orfeo ellen irányuló lejárati kampány vette kezdetét, melynek középpontjában a kommuná életforma és kiemelten Malgot István erkölcsstelsége, szexuális kicsapongásai álltak, hogy a fiatalság körében népszerű Orfeót mint a fiatalok számára különösen veszélyes közeget mutassák be. Az ügy részleteihez ld.: NÁNAY ISTVÁN: *Az Orfeo-ügy*. (Fodor Tamás és Malgot István visszaemlékezésével), *Beszélő*, 1998/3., ld. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-orfeo-ugy>

BALRA ÁT, JOBBRA ÁT | Művészet és politikai radikalizmus a Kádár-korban | Az Orfeo és az Inconnu Csoport Centrális Galéria, Budapest, 2019 © Fotó: Bényi Andrea

az igazgatónő, LACKFI JÁNOSNÉ – saját felelősségére – engedélyezte számukra a fellépéseket. Ez az időszak ugyanakkor – mivel mások nem vállaltak hasonló gesztust – a kommunaházba való kényszerű visszaszorulást jelentette számukra, ami FODOR TAMÁS visszaemlékezése szerint bomlási folyamatot indított el a társulat működésében.⁷

Az Inconnu csoport számára a közművelődés terei inkább a kényszer szülte lehetőséget jelentettek. Első kiállításuk 1978-ban, a ceglédi majálison volt látható egy katonai sátorban, kísérleti filmes tevékenységüket oklevéllel jutalmazták, sőt egy helyi népművelő aktív támogatását élvezték, (ebbe a korra jellemzően beletartozott a róluk írt jelentéseinek finomhangolása is, hogy megvédje őket). Az állatok megkínzását és az önszembést dramaturgiai eszközként használó performanszok nyers brutalitása, valamint kunszentmártoni kiállításuk miatt azonban

7 „A két együttes kapcsolata is kezdett erodálódni, végül 1974-ben szét is váltunk. Egy időre beszorultunk a pilisborosjenői házba, s csak 1977-ben sikerült ismét valamivel a nagyközönség előtt kirukkolnunk” NÁNAY IM.

fokozatosan ellehetetlenítik őket Szolnok megyében, ezért MOLNÁR TAMÁS és BOKROS PÉTER a nyolcvanas évek elején Budapestre költöztek, ami a csoport átrendeződését vonta maga után. A kiállítás négy szekciójában felvonultatott dokumentumok azt az ívet is kirajzolják, ahogy az Inconnu performatív eseményei a képzőművészeti/kulturális mezőhöz tartozó fővárosi terekből (FMK, 1980; Kulich Gyula téri Pszichiátriai Intézet, 1981) a magánterekbe tevődtek át (1984 és 1985 között Artéria Galéria néven tartottak lakáskiállításokat és -performanszokat a RAJK LÁSZLÓ által nagylelkűen rendelkezésükre bocsátott Lajos utcai panellakásban, melyet lakóingatlanként is használtak), majd egy átmeneti pauza után (amikor olcsóbb és a szélesebb tömegeket megszólító médiumokhoz fordultak, direkt politizálásuk miatt pedig egyre inkább kívül kerültek a képzőművészet körein) a politikai változásoknak köszönhetően 1989-ben már a közterekben jelentek meg (kopjafák állítása a 301-es parcellában, a Tienanmen téri vérengzések elleni tiltakozó performansz a Vörösmarty téren).

A közművelődés terei kapcsán tehát a felügyelet dinamikus és változó viszonylatai figyelhetők meg, a hatalom több-kevesebb sikerrel igyekszik a bekebelezés, a szelepelés, a szabályozott keretek között történő nyitás stratégiáját alkalmazni, de a szürke zónában sok múlik az egyéni alkukon és kijáráson. Az alkotók használják ezeket az állami csatornákat, nem választják a kivonulást vagy a rendszer bojkottját sem a hetvenes években sem a nyolcvanas években, ezt inkább kényszerűen elszenvedik, még ha művészileg izgalmas helyzetek jönnek is így létre (ennek kapcsán nem csak az Orfeóra, de a Kassák Ház Stúdió Dohány utcai lakásszínházzá avanszálására is gondolhatunk), vagy éppen pályafutásuk szempontjából előremutató lépésre kényszeríti az alkotókat (mint az Inconnu esetében). A két csoport története az amatőrizmus kétféle értelmezését mutatja: az

BALRA ÁT, JOBBRA ÁT | Művészet és politikai radikalizmus a Kádár-korban | Az Orfeo és az Inconnu Csoport Centrális Galéria, Budapest, 2019 © Fotó: Bényi Andrea

Orfeo számára a hetvenes években az amatőr művészet címkéje rés volt a rendszeren, mely lehetőséget adott arra, hogy a domináns művészeti nyelv alternatíváit kutassák; a vidéken induló Inconnu kapcsán szociológiai helyzetüket leíró felhangja van a jelzőnek, ahogy műveik egyre direkter politikizálásával is mindinkább kívül kerülnek a neoavantgárd művészet köreiben (ironikus módon Amatőrök fedőnéven vezette aktájukat a kulturális elhárítás is). A *Politika/ideológia* alcímet viselő kiállítás-szegmens azt vizsgálta, hogy a két csoport milyen intellektuális hagyományokból táplálkozott. Az Orfeo-t a hatvannyolcas újbaloldali ideológia szellemiségéhez kötődő kozmopolita impulzus szülte, de a szocializmus mellett elkötelezett magyar politikai költészet is forrásként szolgált számukra; nevüket a *Tűz-tánc* antológia⁸ köréhez tartozó GYÖRE IMRE *Orfeo szerelme* (1969) című műve⁹ után vették fel, mely első előadott darabjuk volt (Kőbányai Ifjúsági Klub, 1970).

Az irodalom mellett kitüntetett szerepe volt a pol-beat mozgalomnak, az Orfeo zenekar latin-amerikai példákat követett, de zenei világukba magyar motívumokat vegyítettek.¹⁰ A kiállítás gazdag filológiai apparátust vonultatott fel e szellemi közeg kirajzolására; emellett fotók, leírások, hangfelvétel, bábkonstrukció, valamint egy korabeli felvételrészlet szemléltette, hogy milyen szcenikai eszközökkel, dramaturgiai választásokkal és színészszereléssel lehetett a baloldali elköteleződést propagálni a befogadók számára az Orfeo előadásában.

Az Inconnu csoport szellemi orientációja kezdetben heterogénebb volt, amit látványosan szemléltetett a kiállításon, hogy míg az Orfeo (leginkább KOMJÁTHY ANNA) könnyen azonosítható rézkarc portrékat készített ikonjairól (Che Guevera, Angela Davis), az Inconnu-sók punk esztétikára hajazó montázsokat alkottak. A direkter megfogalmazást használó műveik közül – utóéletét tekintve – az 56-os forradalomhoz kapcsolódó, a kiállításon is helyet kapó projektjeik a legismertebbek: a *Harcoló város* című, kalandos sorsú lakáskiállítás és a 301-es parcella kopjafái. Az Inconnu 56-os forradalomra emlékező kiállítása eredetileg 1986 őszén nyílt volna meg, de a hatóságok zaklatása (a szervezők fenyegetése és a postán érkező művek nagy részének lekapcsolása) miatt 1987 januárjára halasztódott. A rendőrség (miután folyamatosan képből tartotta őket egy beépített informátor) a megnyitó előtt egy órával elkobozta a műveket,

¹⁰ Részben hasonló ideológiai orientáció jellemezte a Szegedi Egyetemi Színpadot PAÁL ISTVÁN vezetése alatt. Ugyanakkor a két csoport között eltérés, hogy a szegediek a permanens forradalom jegyében tematizálták 1848-at, míg az Orfeoók számára ez a téma túlságosan nemzeti volt, szemben kozmopolita eszményeikkel. A kulturális szigorításoknak köszönhetően az Orfeoóhoz hasonlóan a Szegedi Egyetemi Színpad működését is ellehetetlenítették 1973-tól, Paál István az ellene indult, felmentésével végződő eljárás után távozott a városból és a színpad elérő is. A csoport tagjai közül – az 1973. március 15-i szegedi diáktüntetésben való aktív szerepvállalása miatt – súlyos retorziók érték DÓZSA ERZSÉBETET is. Bővebben ld. BÉRCZES LÁSZLÓ: *A végnek végéig. Paál István*, Cégér Kiadó, Budapest, 1995

⁸ *Tűz-tánc. (Fiatal költők antológiája)*, szerk. DARÁZS ENDRE, GYÖRE IMRE, IMRE KATALIN, Magvető Kiadó, Budapest, 1958

⁹ GYÖRE IMRE: *Orfeo szerelme*, Magvető Kiadó, Budapest, 1969

BALRA ÁT, JOBBRA ÁT | Művészet és politikai radikalizmus a Kádár-korban | Az Orfeo és az Inconnu Csoport Centrális Galéria, Budapest, 2019 © Fotó: Bényi Andrea

a csoport ezért a rendőrségi határozat lapjait állította ki.¹¹ A megsemmisített művek fotódokumentációja paradox módon a belügyi aktákban maradt fenn. Az Inconnu tagjai legfontosabb szellemi mentoruk, KRASSÓ GYÖRGY nyomán (szembekerülve a demokratikus ellenzékkel) az 56-os forradalmat alulról szerveződő eseményként értelmezték, mellyel a nép egy igazságosabb rendszer megteremtését célozta. Ennek megfelelően a 301-es parcellában felállított kopjafák (1989) direkt, egyszerű, mindenki által érthető emlékjelek, melynek készítésében – szakértelem híján – a DIY esztétika érvényesült. (A radikális elitellenesség, a hatalmi bürokráciát kiszolgáló értelmiség kritikája az Orfeo és Inconnu közötti fontos érintkezési felület.) Ugyanez a direktség jellemzi a Bős-nagymarosi vízlépcsővel és a csernobili sugárszennyezés témáival foglalkozó plakátjaikat illetve a GALÁNTAI GYÖRGY által szervezett *Magyarország a tiéd lehet/Nemzetközi Magyarország* című kiállításra (1984)¹² benyújtott alkotásaikat is; a kiállítás ezen szekciója fontos adalék a (jellemzően megosztó) kopjafák kontextualizálásához és értelmezéséhez.

Élet és művészet kapcsán a kiállítás a mindennapi élet megszervezésének praktikuma és az *élet/művészet* közötti határvonal felszámolására fókuszált. Az Orfeo csoport tagjai lemondással és áldozatokkal járó életformát követtek; fizikai munkát vállaltak, a napi penzum után házat építettek, majd a két ház felépítése után estéiket közös alkotással, próbákkal, éjszakába nyúló ideológiai vitákkal és megbeszélésekkel töltötték. A kiállításon bemutatott dokumentumok tanúbizonysága szerint próbálták igazságosan

¹¹ Az Inconnu kiállítás teljes történetéhez ld. SÜMEGI GYÖRGY: Egy kiállítás utolsó felvonása, *Betekintő*, 2011/2. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_2_sumegi_o.pdf

¹² *MAGYARORSZÁG A TIÉD LEHET! / Nemzetközi Magyarország*. Fiatal Művészek Klubja, Budapest, 1984. január 27., ld. <https://www.artpool.hu/Commonpress51/default.html>

megszervezni a mindennapokat (a párokat például nem osztották be együtt a házimunkákra, nehogy a férfiak a nőkre lőcsöljék a tennivalókat), kiemelt szerepet kapott a kádári konszolidáció életstílusától eltérő alternatívák kutatása és megvalósítása, az unortodox megoldásoktól sem riadtak vissza (egyebek mellett egy aggódó anyuka és Fodor Tamás levelezése volt olvasható arról, hogy miért nincsen ajtó a lakószobákon). Külön összeállítás foglalkozott az Orfeo szociofotó csoportjával, melyet eddig a jellemzően erős kritikát megfogalmazó visszaemlékezéseken keresztül ismerhettünk. A kiállítás képein az eltárgyasítás és nyomozástétika helyett inkább a fizikai munka nehézségének és a munkások mindennapjaik megmutatása, részben pedig az alávetettekkel való azonosulás volt megfigyelhető. IRINA BOTEA BUCAN – JON DEAN rövidfilmjében¹³ szó esik KISS MIHÁLY egyik sorozatának születéséről: Kiss 1971-ben fél évet dolgozott Kiskundorozsmán olajbányászként: nehéz fizikai munkát vállalt, dokumentálta a körülötte lévők mindennapjait és a

¹³ IRINA BOTEA BUCAN – JON DEAN: *Orfeo*, 2019, ld. <https://www.youtube.com/watch?v=CBqQShoB5Oo>

KISS MIHÁLY
Fiú (Kiskundorozsma), 1971 k.

munkakörülmények javításért is harcolt (nem teljesen eredménytelenül). A film erős jelenete, amikor mindkét interjúhelyzetben előkerül az egyik ikonikus kép (egy roma fiú portréja, 1971-ből, a kiskundorozsmai cigánytelepről), melyet mind Kiss Mihály, mind a NÉMETH ILONA - Fodor Tamás házaspár mementóként őriz.

Az Inconnu esetében a folyamatos együttlét nem ideológiai alapon szerveződött, hanem kényszerből adódott (nem volt saját ingatlanjuk, illetve nehezen illeszkedtek a kádári mindennapokba, rendőrségi ügyeik miatt nehezen találtak fix állást, így jellemzően folyamatos együttléttel múltatták az időt). A normalitásból való kizáródás közösségteremtő és permanens

kreativitást serkentő ereje a hetvenes évek *életformatikus* közösségeit idézi, de a fényképek atmoszférája egybevág a nyolcvanas évek puha diktatúrájának párhuzamos életvilágát leíró beszámolókkal is.

Noha a tárlatvezetések a kiállítás lezárásaként, mint utolsó tétel szerepelt a társadalmi nemi szerepekre vonatkozó rész, a hozzászólások és befogadói reakciók azt mutatják, hogy ez az egyik legforróbb téma. Az Orfeo csoport számára az emancipáció és egyenjogúsítás fontos sarokkövek voltak, és ezt elsősorban a nők a fizikai munkákba való bevonásával vélték azt megvalósítani. (Ehhez az értelmezéshez nyilván hozzájárult a feminista civil mozgalmak hazai hiánya is.) KOMJÁTHY ANNA a kiállításon látható (pre-Orfeo időszakból származó) alkotásai, bár az anyaság idealizálása első pillantásra rendszerkonform gesztusnak tűnhet, valójában ennek alternatíváját, egy konkrét nő sorsára való odafigyelést és a női szolidaritást is tematizálják.¹⁴ A csoport tagjai a szexuális önfelszabadítás jegyében (a korabeli szocialista normákhoz képest) lazábban kezelték a közösségen belüli párkapcsolatokat, a nagyobb közösségben való együttélés révén a *nukleáris család* alternatíváját is kutatták. A volt kommunatagok visszaemlékezése szerint azonban a tartós elköteleződések lazábbra vétele és az, hogy a felbomlott párok tagjainak nem volt lehetőségük máshova költözni (mivel tőkájukat beforgatták a kommunaház építésébe), számos nő számára kifejezetten traumatizáló tapasztalatot jelentett.¹⁵ A nemi egyenlőségek kapcsán a tárlatvezetések kísérő dialógusokban felvetődött MALGOT ISTVÁN felelőssége, aki koránál és személyiségénél fogva a csoport informális vezetője volt, könnyen és gyakran létesített kapcsolatot a társulat nőtagjaival. Az Orfeo-ügy ideológiai terheltsége miatt, azaz hogy a rendőrség politikai ügyet kreált és a csoport meghurcolására használta fel Malgot korábbi rendőrségi ügyét, nem mindenki számára tudott tematizálódni és feloldódni az ezzel

¹⁴ Szilágyi Anna portréja verssel, linóleummetszet, ca. 1968; Szilágyi Anna portréja, linóleummetszet, 1968; Várakozás, rézkarc, 1968. SZILÁGYI ANNA (később az Orfeo fotós szekciójának tagja) és PÓR GYÖRGY a maoista per idején várták gyermeküket, Pór György bebörtönzése miatt nem lehetett aktív részese az eseményeknek.

¹⁵ Ennek kapcsán érdemes megjegyeznünk, hogy több nyugati feminista színházi társulat éppen hasonló élmények nyomán jött létre: a nők azt tapasztalták, a kommunalétben illetve az elvben demokratikus közös színházi alkotásban nincsenek egyenrangú félként kezelve.

BALRA ÁT, JOBBRA ÁT | Művészet és politikai radikalizmus a Kádár-korban | Az Orfeo és az Inconnu Csoport
Centrális Galéria, Budapest, 2019 © Fotó: Halasi Dóra

kapcsolatos feszültség. Úgy tűnik, ez egy máig kibeszéletlen téma, amelynek felfejtése napjainkban (a metoo globális jelensége, a színházi alkotások létrehozásának hierarchiája és a közösségi színházcsinálási formák kutatása iránt megnövekedett figyelem okán) nagyon is fontos az Orfeo történetével foglalkozók és az egykori résztvevők számára.

Az Inconnu csoport esetében a társadalmi nemi szerepeket két szempontból vizsgálta a kiállítás. Korai body art jellegű performanszaik középpontjában a *heroikus férfiego* állt (ehhez Hajas Tibor és a bécsi akcionizmus szolgált referenciaként számukra) és egy részükben megjelenik a női test eltárgyiasítása is; mindez meglehetősen avítnak tűnhet Szirtes Jánosnak a maszkulin szerepkonstrukciókra önironikusan reagáló egykorú performanszai és a new wave posztmodern esztétikát követő *live art* eseményei mellett. Másrészt a mindennapok kapcsán egy fontos nemi egyenlőségre hívja fel a figyelmet a kiállítás: a csoport túlélésének materiális alapjait elsősorban SERFŐZŐ MAGDOLNA teremtette meg, jellemzően egyedül ő végzett pénzkereső munkát a csoport tagjai közül; az Inconnu-nek

jutó minimális szimbolikus elismerésből viszont csak az egykori férfi tagok részesültek. A kollektív szerzőség jegyében alkotó csoportok nemi egyenlőségeinek kutatása napjaink égető kérdései közé tartozik.

A kiállítás legfőbb tanulsága, hogy mind az Inconnu, mind az Orfeo csoport jóval gazdagabb történettel bír, mint azt első pillantásra gondolnánk; ennek feltárásához további kutatások szükségesek. A tárlatvezetések kísérő viták, szóbeli kiegészítések, kérdések arra hívják fel figyelmünket, hogy mivel ezek a történetek a közelmúlt részei, egyelőre meglehetősen képlékeny, hogy pontosan mi és hogyan történt, mi fontos belőle mi nem, ugyanakkor az egykori résztvevők életkorából kifolyóan nem érdemes tovább odázni a témára vonatkozó kutatásokat. A kiállítás címe az egykori csoporttagok politikai utóéletére való utalással korunkhoz közelítette *művészet és politikai radikalizmus* kérdését, ezenkívül a kiállítást kísérő számos események egyike direkt módon is feltette a kérdést: *Gyáva-e a kortárs művészet?*¹⁶ Az elsősorban képzőművészeti intézményekre és jelenségekre koncentrált beszélgetés legfőbb tanulsága, hogy további párbeszédre és fogalomtisztázásokra van szükség a közös alapok megteremtéséhez, továbbá - ahogy erre LÓDI VIRÁG felhívta a figyelmet - a képzőművészeket is be kell vonni a dialógusba, nem csupán teoretizálni vagy történelmi perspektívába állítani tevékenységüket.

¹⁶ Gyáva-e a kortárs művészet? Centrális Galéria, Budapest, 2019. november 18. A beszélgetés résztvevői: SÜVECZ EMESE (műkritikus), SOMOGYI HAJNALKA (OFF-Biennále), LÓDI VIRÁG (FKSE), valamint NAGY KRISTÓF és SZARVAS MÁRTON (a kiállítás kurátorai) mint moderátorok (<https://www.facebook.com/events/osa-archivum/gy%C3%A1va-e-a-kort%C3%A1rs-m%C5%B1v%C3%A9szet/2420217598238049/>). Köszönöm a kiállítás kurátorainak, hogy a beszélgetés hangfelvételét a rendelkezésemre bocsátották.